

zmilitaryzowanie, umieszczenie dyrekcji w Żytomierzu, nie w Kijowie i utworzenie przy niej komisariatu pod kierownictwem generała polskiego, z odpowiednim udziałem funkcjonariuszy ukraińskich, z pozostawieniem bez zmian istniejącej służby kolejowej na niższych szczeblach. Strona ukraińska nie chciała się zgodzić, wątpiąc w kompetencje wojskowych w sprawach kolei. Petlura popierał realizację polskich propozycji, jednak niektórzy inni politycy ukraińscy byli przeciwni, nim spór rozstrzygnięto, stał się bezprzedmiotowy²².

W obliczu ofensywy Armii Czerwonej zaczęła się 10 czerwca ewakuacja władz ukraińskich z Winnicy, a polski Inspektorat przestał działać. Gen. Romer 13 czerwca wyjechał na front, 14 czerwca został dowódcą doraźnie sformowanego zgrupowania jednostek jazdy, które podjęły walkę z konnicą Budionnego dezorganizującą zaplecze polskich wojsk. 27 czerwca objął dowództwo 6 Armii, dowodził nią podczas odwrotu. Tymczasem w pewnym sensie jego następcą został gen. Aureli Serda-Teodorski (1860-ok.1943), jako szef Polskiej Misji Wojskowej przy rządzie ukraińskim do sierpnia 1920 r. Natomiast Romer 23 lipca objął z kolei dowództwo 1 armii, walczącej wtedy w okolicach Grodna – więcej sprawami ukraińskimi nie zajmował się. Komisariat Ziemi Wołyńska i Frontu Podolskiego, który już latem przestał działać w obliczu zajęcia Wołyńska przez Armię Czerwoną, formalnie został zlikwidowany rozkazem Naczelnego Dowódcy Wojska Polskiego z 4 września 1920 r.

*Деревінський Василь Федорович, доктор історичних наук, проф.,
професор кафедри політичних наук і права
Київського національного університету будівництва і архітектури*

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВЗАЄМИНИ ПІД ЧАС ВИБОРЧИХ КАМПАНІЙ В ГАЛИЧИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Впродовж ХІХ століття в Галичині тривало протистояння українського і польського визвольних рухів. Подібно до того як українці вважали Галичину «українським П'ємонт», поляки розглядали її як територію, що має відіграти важливе значення для відновлення Польської держави. Відтак польська верхівка чинила перешкоди політичному та культурному інституюванню українців в краї. Одним з таких майданчиків протистояння були вибори до галицького сейму та віденського парламенту.

²² J. Romer, *op.cit.*, s. 236.

На початку ХХ ст. боротьба українського і польського таборів на виборах до парламенту, крайового сейму та під час їхньої роботи загострилося. Протистояння у галицькому сеймі призвело до того, що в жовтні 1903 р. українські послы зложили мандати і покинули сейм. Вдалися до такого вчинку через відмову польської більшості призначити бюджетне асигнування української державної гімназії у Станіславі.

В 1907 р. громадськість добилася демократичного закону про вибори до парламенту. Згідного нового закону замість куріальної виборчої системі запроваджувались загальні і прямі виборчі права для чоловіків (частково й для жінок). Хоча надалі зберігалися дискримінаційні положення щодо українців. Так, поляки обирали одного депутата від 52 тис. осіб, а українці від 102 тис.

На основі нового закону вже в 1907 р. відбулися вибори до парламенту. Намісник краю польський граф Андрій Потоцький провів їх у звичному стилі фальсифікацій і терору, що призвело до вбивства 4 українських селян і 20 поранених. Незважаючи на утиски до рейхсрату вдалося провести 27 послів-українців. Додатково ще 5 мандатів здобули українці Буковини. Загалом у парламенті було організовано Українську Парламентську Репрезентацію у складі 32 послів.

Для боротьби з українським національним рухом намісник Галичини А. Потоцький пішов на порозуміння з емісарами російського уряду та став надавати різноманітну підтримку галицьким москвофілам. Активізувала антиукраїнську діяльність в Галичині російська влада, добре розуміючи загрозу з боку «галицького П'ємонт» для її панування на східноукраїнських землях. Галичина наповнилась російськими агентами, збільшилися фінансові вливання та кількість проросійської агітаційної друкованої продукції.

Намісник А. Потоцький особливо криваво провів вибори до крайового сейму у 1908 р. Він прилюдно заявив, що влаштує українцям друге Берестечко. Масовими були фальсифікації, погрози, терор. Вершиною свавілля стало прилюдне вбивство багнетами мешканця села Коропець (нині Монастириський район Тернопільської області) Марка Каганця трьома австро-угорськими жандармами. Селянина показово вбили за обвинувачення кандидата в послы графа Казимира Бадені у викрадені виборчих бюлетенів. В результаті такої вакханалії українці здобули 12 мандатів, а 8 місць отримали москвофіли, з якими А. Потоцький заключив угоду про співпрацю.

У відповідь на організовані А. Потоцьким безчинства на виборах та широко закрієне ним свавілля проти українського народу 12 квітня 1908 р. український студент Львівського університету Мирослав

Січинський здійснив на нього замах [2, с. 128]. Під час аудієнції в кабінеті намісника А. Потоцького 23 річний студент трьома пострілами з револьвера смертельно ранив польського графа. Вбивство А. Потоцького загострило польсько-український антагонізм, викликало антиукраїнську кампанію у польській пресі, українські погроми при невтручанні поліції. Одночасно політичне вбивство привернуло увагу австрійського уряду та закордонної громадськості до українського питання в Галичині.

В знак протесту проти поблажливості Відня до польської вседозволеності в Галичині Українська Парламентська Репрезентація австрійського рейхсрату перейшла в опозицію. В 1910 р. австрійські правлячі кола для відновлення точок порозуміння з українським табором підтримали лідера українських послів на посаду віцепрезидента парламенту. Поступка у вигляді посади не вплинула на заповзятливість українських послів щодо відстоювання свого права на створення українського університету у Львові, ні щодо реформування законодавства про вибори до крайового сейму.

Виборча проблема у новообраному у 1908 р. сеймі Галичини постала з особливою гостротою. Польська більшість не хотіла поступатись домінуючим становищем. Українським послам доводилося вдаватися до неординарних методів впливу на сейм як музичних обструкцій. Приносити у зал засідання крайового сейму свистки, барабани, труби і блокувати його роботу. Врешті після складних переговорів за участю українських послів парламенту, крайового сейму, діячів українських і польських партій та намісника вдалося дійти до компромісу. В лютому 1914 р. сейм ухвалив запропоноване митрополитом А. Шептицьким нове виборче положення. Згідно його норм українці отримали 27,2 % місць у, 2 посади із 8 у крайовому відділі (управі) та мали бути представлені в усіх комітетах сейму [1].

Зважаючи на значну чисельність українського населення в провінції кількість передбачених для українських послів мандатів була надто скромною і дискримінаційною. Однак завдяки нововведенням вдалося порушити польську монополію на владу в Галичині, якою вони користувалися з 1867 р. Українські представники отримали можливість обіймати посади в крайовому уряді, де до того посідали виключно вихідці з польської еліти. До українських послів перейшов також контроль над питаннями крайової освіти. Таким чином українському національному руху вдалося відвоювати важливий плацдарм для наступного утвердження українських позицій в українській Галичині. Суттєві корективи в розгортання наступних політичних процесів внесла

Перша світова війна, в ході якої Галичина стала ареною кривавих військових баталій.

Список використаних джерел та літератури:

1. Аркуша О.Г. Сеймова угода 1914 р. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Sejmova_uhoda_1914
2. Маринович М. 2019. Андрей Шептицький і принцип «позитивної суми». Львів: Вид-во старого Лева.